

СТАНОВИЩЕ

За дисертационен труд

Тема: „Индианските организации в Европа“ (Етнографско изследване върху групи за културно-исторически възстановки)

Автор: Любомир Георгиев Кюмюрджиев, редовен докторант в катедра „Етнология“, Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ с научни ръководители: проф. днк Веселин Тепавичаров, доц. д-р Илия Илиев

За присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“, (Етнология на прехода)

От доц. д-р Меглена Иванова Златкова, катедра „Етнология“, Философско-исторически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“

Автобиографията на Любомир Кюмюрджиев ни представя колега – филолог, историк и етнолог, който освен професионалния си път на човек, занимаващ се с книги и слово е активен участник и един от създателите на група за исторически възстановки с траен интерес към културата на северноамериканските индианци. Споменавам тези аспекти от биографията на докторанта, защото те са своеобразен ключ към четенето на дисертационния му труд, работата по който, надхвърля срока на редовната докторантура (2020-2023 г.) и е продължила (поне) 30 години. Докторантът е сред индианистите в България, който не само изучава културата на северноамериканските индианци, но и инициира създаването на българското общество „Орлов кръг“. Тази му позиция на „инсайдер“, до голяма степен определя и специфичния изследователски подход – автоетнография, съчетана с проучване и анализ на един по-широк европейски и в частност източноевропейски контекст на 20-ти и 21-ви век.

Темата на дисертационния труд: „Индианските организации в Европа“ (Етнографско изследване върху групи за културно-исторически възстановки) поставя няколко важни въпроса, свързани не само с голямата тема за създаване на общности и групи, свързани с реконструиране на отдалечени във времето и пространството култури, но и за функционирането на тези общности и групи, основани на културно-исторически възстановки в съвременните общества. Чрез изследване на случая на индианските общества/обществата на индианистите в Европа и по-подробно в България, дисертацията се включва в научната дискусия по теми като: По какъв начин (модерните и постмодерните) хора преживяват своята другост, какви са характеристиките на значимия „друг“, защо образът на американските индианци играе такава роля за европейците в различни исторически и политически контексти. Въпроси, чиито отговори насочват към осмисляне на идентичността и начините на (само) идентификация на постмодерния човек. От тази гледна точка изследването на докторант Любомир Кюмюрджиев е навременно, актуално и значимо.

Дисертационният труд е от 224 нестандартни страници и е структуриран в увод, четири части, заключение и библиография, която съдържа печатни и интернет ресурси на български, английски, немски и руски език.

Целта да се представят индианските организации в Европа, макар и твърде обширно дефинирана, намира своите конкретизации в зададените подцели и задачи на дисертационния труд. Те са: да проследят начините на създаване на индиански организации в Европа и в този

контекст да се представи създаването на българското общество „Орлов кръг“, да се опишат начините на функциониране на мрежи и взаимодействия както между отделните членове, между организациите, но и между тях и коренните американци. Анализите на отделни аспекти от създаването и функционирането на тези организации са поставени в по-широкия контекст на дискурсивно-идеологическото конструиране на образите на „другостта“ на американските индианци, създадени от изкуството и литературата и различните механизми за „адаптиране“ на тези образи в различните геополитически контексти на 20-ти и 21-ви век. Тази задача е много амбициозна и едва ли може да се изчерпи с един дисертационен труд, защото предполага интердисциплинарност на изследването и работа с огромен архив от материали. Смятам, че докторантът коректно е поставил своите ограничения на етнографското изследване, което поставя акцент върху данните от интервюта с хора, участници в различни групи и мненията им за различните механизми на взаимодействията и динамиките в развитието на групите за възстановки. В самата дисертация коректно са посочени броят на събеседниците, наречени респонденти: „Моите респонденти – около петдесет на брой – са основно индианисти от България, Великобритания, Германия, Унгария, Полша, Чехия, Словакия, Белгия, Литва, Латвия и други европейски страни. Те са и от двата пола, но преобладават мъжете“, (стр. 15). Хората, взели участие в изследването, са били запознати с изследователския въпрос и позиция на докторанта, реалните им имена са анонимизирани като са запазени характеристики като пол и възраст към момента на интервюто. Като приносно мога да отбележа, че докторантът е очертал „профил на индианиста“, въз основа на дългогодишните си наблюдения и общуване с хора от различните групи и общности, което е много важен аспект от цялостния анализ на сложните механизми на идентифициране с и чрез индианците в индивидуалните и колективните дейности на членовете на тези групи. Методологията на теренното изследване аз бих определила като „автоетнография“ – рефлексивно и на места “плътна етнографско описание”, базирано не само на мненията и оценките на събеседниците на изследователя, но и неговите собствени преживявания като „инсайдр“ и човек, участвал в промените. Позицията на „вътрешния“ член предполага допълнителни методологически усилия за удържане на границата между изследователя и участника, между автоетнографията и автобиографията. В дисертацията тази граница е поставена и методологически, чрез целенасочени интервюта, разговори с хора и оценки от последните три години, когато Любомир Кюмюрджиев работи по дисертационния текст. Друг подход е и рефлексивно завръщане към и осмисляне на предишния си опит на индианист и човек, интересуваш се от чужда култура с оглед на етнографското изследване на случаи. Бих оценила това преосмисляне като достатъчно рефлексивно и критично с предоставени аргументи, които му позволяват да направи изводи за динамиката на различните групи и общности за възстановки на културата на американските индианци.

Както вече стана дума, това е една дисертация, която използва класически етнографски подход, но е структурирана по неklasически начин. Макар и в началото да не откриваме „очакваната“ теоретична рамка, теорията е вплетена в наратива и анализа и са изведени основните категории, характеризиращи групите, общностите, индивидите, взаимодействията, формите на сътрудничество или противопоставяне, дискурсивните конструирания на роли и идентичности. Бих оценила тази изследователска стратегия като коректна и адекватна на поставените цели и задачи, позволяваща да се направят съответни изводи и заключения. В този смисъл, методологията на изследването се приближава, според мен по-скоро до подхода на обоснавата теория “grounded theory” – често използван в етноложките и антроположки изследвания, което може да бъде още по-експлицитно заявено в текста.

Структурата на дисертацията е избрана, за да се въведе общият контекст с историческото развитие на сложните механизми на конструирането на проблема на другостта на коренните

жители на Америка, играта на идентичностите между Европа и „новите територии“, както и осмислянията на последствията от тази среща на световите. Не съм историк и не мога да се ангажирам с преценка за достатъчността на изводите от гледна точка на историческото познание, но за целите на етнографското изследване на случай, смятам, че докторантът се е справил успешно с очертаването на контекстите. Още в увода, в който са изложени целите, задачите, терена, методите и подхода на изследването са обосновани основните термини, понятия и категории, които в последствие ще бъдат анализирани като двойките индианци-индианисти, коренни жители-евроиндианци и др. В първа глава е поставена теоретичната и методологическа рамка на проблематиката на историческите възстановки като измерения на модерната идентичност, чувство за общност и принадлежност, дори и на “New Age” идентичностите на пост-модерния човек. Докторантът коректно представя водещи изследвания, които да дадат контекста на възникването на българския случай в неговите локални и глобални измерения. Втора глава „Свободата... Винету“ би могла да бъде самостоятелно дисертационно изследване на културологичните аспекти на конструирането на образа на „индианците“ чрез изкуството – литература, кино и телевизия и чрез специфичното геополитическо разделение на света най-вече през втората половина на 20-ти век. Този анализ, макар и по-еклектичен, поради огромния материал, с който трябва да се справи докторантът, всъщност прокарва червените нишки на механизмите на конструиране на общности, които пък са анализирани в третата глава „Горски умения, бизонов дни и пау-уау“. В тази глава е направено етнографско описание на механизмите и практиките „да бъдеш индианец в Европа“. Тук докторантът използва множество данни за няколко организации в Европа, като се опитва да очертае както общите характеристики, чрез описание на стандартизираните практики на общостен живот. От друга страна, анализира различията между организациите като използва данни от богатия собствен теренен опит и от интервютата, разговорите и кореспонденцията си с членове на общности от различни страни. За мен е приносна и като теренен материал, и като теоретично достижение своеобразната класификацията на видовете индианисти и отношението им към реконструиране на „автентичност“. Това описание до голяма степен се доближава до бриколажната и „new age” идентичност на постмодерния човек, а именно: визуална прилика – своеобразен мимезис и материална култура; практикуване на това „да бъдеш индианец по дух“ чрез телесно съпреживяване, лагеруване и празнуване и „духовното съпреживяване“ (стр. 169). Мога да отбележа като приносно наблюдението върху реконфигурациите на различните пластове на идентичността във финните настройки на доминантите, в зависимост от центровете на (само) идентификация. Интересен е примерът с членовете на индиански общности с леви политически идеи, които се идентифицират с индианците като жертва на колониалната система и мотивация за действия за солидарност, за да се подобри реалното положение на местните коренни жители в САЩ по време на разделения от Желязната завеса свят и очертаването на червени линии на разграничаване в иначе глобалните и солидарни помежду си общности на индианисти при кризисни ситуации, каквито са разпадането на големи държави и най-драматичния конфликт в Европа – войната в Украйна. Този фин анализ на „превключванията“ на регистрите и ситуациите на идентифициране и заемане на позиция към войната не само от руски и украински членове на общности, но и от други националности поставят граници в иначе „въобразени общности“ по Бенедикт Андерсън. Според мен това е приносен резултат от дисертационното изследване, който ще ни помогне по-добре да разберем реакциите на късномодерния човек в ситуации на военни конфликти и кризисни ситуации, когато националните и международните институции не са „тотални социални институции“. Следвайки логиката на дисертацията, а именно - от общото към частното - в четвърта глава е анализиран случай на създаването на българската организация на индианистите – „Орлов кръг“. Тук автоетнографските елементи са най-плътни. Докторантът прави описание на възникването и развитието на тази организация в България, следвайки вече

описания модел на създаването на сродни организации в Европа, изграден в предишните глави. Макар и на пръв поглед частен случай, 30-годишната история на обществото „Орлов кръг“ е знакова за 30-годишната история на българския преход, като история на търсенето на идентичност. Смятам, че тази част е много изчерпателна и с потенциал за доразвиване в отделни публикации. В Заключението докторантът прави обобщение на основните изводи от главите, но и предлага анализ на една макрообщност, наречена „Последните мохикани в Европа“, който, според мен може да е част от основния текст на дисертацията.

Във всеки дисертационен труд има потенциал – заявен и недоизказан за още множество и следващи изследвания. Разглежданата дисертация е такава – представя осмисляне на един съвременен феномен, част от който са групите за историческа възстановка на културата на индианците в Европа. Това преосмисляне е през дългогодишен житейски и академичен опит на докторанта и е заявка за издаване на дисертацията като монографична книга, което аз горещо препоръчвам. С оглед на една бъдеща публикация бих изказала препоръка за по-експлицитно методологическо отграничаване на авторското „аз“ като участник в събитията и изследователят, който наблюдава процесите и осмисля този опит през теоретичната си подготовка на етнолог. Според мен има нужда и от допълнителни уточнения за методологията и методите на анализ на литературните изочници, филмите и медиите при изграждането на разглежданите образи на индианците и индианистите.

В текста коректно са цитирани източниците на идеите, които са реферирани. Не съм забелязала случаи на плагиатство. Научните приноси са коректно изложени. Нямам лични впечатления от докторанта и декларирам липса на конфликт на интереси.

Авторефератът коректно отразява съдържанието на дисертацията.

Резултатите от научните си изследвания докторантът е публикувал в седем статии на български език, участвал е в научни форуми и научно-изследователски проекти и идеите му са в научно обращение. Всичко това показва академична зрялост и самостоятелност. Прави впечатление и уважителното отношение към академичните постижения на катедра „Етнология“ на Софийския университет, за която Любомир Кюмюрджиев, активно допринася с дейността си, както и с признателност към двамата си научни ръководители. Препоръчвам този текст да бъде публикуван и да стигне до повече читатели като монографичен труд, защото представя интересна и значима тема, представя много богат теренен материал и ни помага да разберем една специфична общност в нейните глобални и локални измерения.

Заключение: Като имам предвид посочените приноси и качествата на научния труд, не само за представяне на една много хетерогенна метаобщност на индианистите в Европа в специфичен геополитически и исторически контекст на 20 и 21 век, но и като очертаване на спецификите и аспектите на идентичността на постмодерните хора, които се включват в групи за културно-исторически възстановки като феномен на съвременния свят, гласувам „за“ присъждане на научната и образователна степен „доктор“ по Етнология, в ПН 3.1. Социология, антропология, науки за културата на Любомир Георгиев Кюмюрджиев.

15. 08. 2023 г.

Гр. Пловдив

Изготвил становището:

(доц. д-р Меглена Златкова)

